

Det Anarkistiska Biblioteket

Errico Malatesta: Vetenskap, filosofi, religion och anarkism

Luigi Fabbri

Luigi Fabbri

Errico Malatesta: Vetenskap, filosofi, religion och anarkism

Tidningen Brand #2 1949

sv.anarchistlibraries.net

De frågor som anges i rubriken har upprepade gånger behandlats i Brand och vi lämnar nu ordet till en av den internationella anarkismens mest kända militanter: italienaren Errico Malatesta (död 1932), som dock i detta fall var något av en outsider. Han förklarar sig här avböja Krapotkins metod att framställa anarkismen såsom den enda logiska konklusionen ur de moderna naturvetenskaperna; vi kan tillägga att hans uppfattning också står i motsättning till en av Bakunins grundteser – därmed förresten också till idéer som återupptas i Rockers Nationalism och kultur (band 1, andra kapitlet). Bakunins trosbekännelse, som han ansåg vara obligatorisk för alla socialister, sammanfattade han i formeln: Ateism – federalism – socialism. Som framgår av det följande godtog Malatesta inte denna sammanställning. Vi återger här huvudtankarna ur två kapitel i Luigi Fabbris bok ”Malatesta”; det rör sig således i vår text dels om Malatestas egna ord (inom citations-tecken), dels om Fabbris resumerande framställning.

Malatesta tillbakavisade en rad ensidiga påståenden, framkallade och livnärda av den entusiasm som uppstått genom naturvetenskapens underbara upptäckter, vilka påverkade de framstegsvänliga andarna under det gångna århundradet, dvs. den period under vilken anarkismen formulerades och trädde ut i livet. Dessa uppfattningar utövade också ett djupt inflytande på själva anarkismen och alstrade den felaktiga föreställningen att vetenskapen är allt och kan allt.

Vetenskapen, såsom ”sökandet efter sanningen medelst positiva, rationella och experimentella metoder, som aldrig gör anspråk på att ha funnit den absoluta sanningen utan nöjer sig med en mödosamt uppnådd approximation genom att upptäcka delsanningar, alltid av provisorisk karaktär och underkastade en ständig revision” – vetenskapen i den meningen är naturligtvis en mycket viktig faktor för det mänskliga framsteget.

Men det skulle vara ett stort misstag ”att betrakta varje delupptäckt såsom slutgiltig sanning och dogm; att förväxla vetenskapen med moralen; kraften, i ordets materiella mening, som är en definierbar och mätbar sak, med de moraliska krafterna, naturen med tanken; naturens lag med viljan. Allt detta leder nödvändigtvis till fatalism, till viljans och frihetens förnekande.”

”Anarkin, det fria samhället, är en mänsklig målsättning, som inte bygger på någon verklig eller föregiven naturnödvändighet, den kan förverkligas eller också inte förverkligas – beroende på människornas vilja. Därtill kan dessa använda sig av de medel vetenska-

pen ställer till deras förfogande i kampen mot naturen och mot de viljekrafter som opponerar sig; de kan använda sig av det filosofiska tänkandets framsteg i fall dessa befrämjar ett bättre tänkande och hjälper till att skilja mellan det verkliga och det fantastiska; men så länge som den anarkistiska läran inte ska förvanskas får den aldrig förväxlas med något bestämt vetenskapligt eller filosofiskt system.”

”Man kan vara anarkist och favorisera vilket som helst filosofiskt system. Det finns materialistisk och spiritualistiska anarkister; det finns monister och pluralister; det finns agnostiker och det finns andra som i likhet med mig, utan att därmed vilja påstå något avslutande om det mänskliga intellektets framtida utveckling, helt enkelt förklarar sig inte veta någonting alls om de sista sammanhangen.”

Krapotkin uppfattade anarkin som en vetenskaplig filosofi; han ansåg ”att anarkin är en världsåskådning som vilar på företeelsernas mekaniska förklaring och omfattar hela naturen, således också samhället”; han trodde sig i vetenskapen upptäcka beviset för att anarkin var den naturliga ordningen, på grund av vilken harmoni måste råda på alla områden, följaktligen också i det mänskliga samhället. Det är uppenbart att det finns en djup skillnad mellan denna uppfattning och Malatestas, som öppet förklarade att han ”aldrig kommit underfund med meningen i Krapotkins utläggningar” och för vilken anarkin helt enkelt var ett ideal utarbetat av mänskliga viljor ”i kamp mot naturens disharmonier”. Krapotkin framstod därför i Malatestas ögon som en ”vetenskaplig poet” i vars väsen de anarkistiska övertygelserna och en överväldigande mänsklig godhet varit utslagsgivande för vetenskaparen.

Malatestas ställning till vetenskapen motsvarade helt och hållet hans här relaterade idéer om vetenskap och filosofi. Anarkismen, framförallt den italienska och i de katolska länderna över huvud taget, har starkt påverkats av de antikyckliga och antiklerikala idéer som var typiska för 1800-talets borgerliga radikalism. Vetenskapliga hypoteser och uppfattningar hos materialistiska vetenskapsmän föreföll vara rimligare och för intellektet mindre motbjudande än den religiösa metafysiken, och så tog man slutligen för bevisade sanningar vad som i verkligheten var uppfattningar och diskuterbara antaganden. Också anarkisterna, eller många av dem, betraktade dessa upptäckter som slutgiltiga sanningar och begick misstaget att på dem bygga sin anarkism, att binda den

vid dessa upptäckter, som om dessa vore dess nödvändiga förutsättning, ja, de ansåg dessa vetenskapliga resultat och anarkismen vara en och samma sak.

Sådana och andra idéer framförde Malatesta för mig under våra första långa samtal, när också jag, såsom mycket ung, ansåg Guds icke-existens vara förutsättningen för de auktoritativa systemens avskaffande på jorden.

En dag frågade mig Malatesta: "Om nu någon dag en tillfällig upptäckt skulle göra hypotesen om Guds existens mera sannolik än den motsatta, som förnekar Guds existens, skulle du då upphöra att vara anarkist?" Jag var lite förvirrad och ställde motfrågan: "Och du?" "Inte alls!" svarade han. "Jag skulle fortsätta vara anarkist, eftersom de skäl som gör mig till anarkist inte har det minsta med Guds existens eller icke-existens att göra. Jag är anarkist därför att jag vill frihet och välstånd för mig och för alla..."

Han förklarade: "Jag tror inte på Gud, men även om Gud fanns så skulle för den skull inte utsugarna och tyrannerna ha rätt – vilket dock mer eller mindre var Bakunins mening. Även om jag trodde på Gud, så skulle jag begära att tyrannerna visade mig sin legitimation att i Guds utöva sitt herravälde. Det skulle för övrigt vara mycket lätt att i just Guds namn predika likställdheten, eftersom Gud uppfattas som alla människors fader." Dessa uppfattningar om själva religionens problem gjorde dock inte Malatesta likgiltig för kampen mot kyrkornas och oppenbarelsereigionernas auktoritära anspråk...